

ОЛЕКСІЙ АНДРІЄВСЬКИЙ ПРО ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

У статті розкриваються проблеми фізичного виховання дітей, які розглянуті у спадщині видатного педагога О. Андрієвського. Відомий педагог розробляв програми, плани, рекомендації і завдання до уроків фізичного виховання, за допомогою яких учителі виховували і навчали дітей початкової школи.

Ключові слова: *О. Андрієвський, фізичне виховання, рекомендації.*

В статье раскрыты проблемы физического воспитания детей в наследии известного педагога А. Андреевского. Он разработал программы, планы, методические рекомендации, задания для уроков физического воспитания, которыми пользовались учителя начальной школы

Ключевые слова: *А. Андреевський, физическое воспитание, рекомендации.*

In the article opens the problems of education of children by facilities of physical education which was leaving in a inheritance by a prominent teacher in a inheritance by a prominent teacher O. Andriievsky. The known teacher developed the programs, plan, recommendation and tasks of lessons from physical education by which teachers education and taught the children of primary school.

Key words: *O. Andriievsky, physical education, recommendation.*

Постановка проблеми. Фізичне виховання в Україні спрямоване на формування в дітей і молоді, рухових умінь, знань і навичок. Фізичне виховання виконує важливі соціальні функції і вирішує освітні, оздоровчі та виховні завдання, зміцнення здоров'я дітей, покращення їхнього фізичного розвитку і фізичної готовності до життя, праці, захисту Батьківщини. Дослідження процесу фізичного виховання дітей – одна з актуальних проблем сьогодення. Традиції фізичного виховання передавалися від покоління до покоління [2, 38–39]. Значну увагу фізичному вихованню і цінностям фізичної культури приділяв у галузі освіти і педагогіки відомий талановитий педагог О. Андрієвський. Погляди О. Андрієвського на фізичне виховання викладено у праці «Какие меры необходимы к поднятию физического воспитания в средней школе?».

Мета статті – викласти погляди О.Андрієвського на фізичне виховання дитини, аналіз теорії і методик фізичного виховання, показати значення досвіду видатного педагога для сучасної роботи з фізичного виховання в школі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах удосконалення системи педагогічної освіти особливого значення набуває фізичне виховання дітей у школі. До відомих представників розробки предмета фізичного виховання дітей ХІХ століття належить О.Андрієвський. Творча і педагогічна спадщина О.Андрієвського відзначається багатогранністю і яскраво виражена у багатьох його працях, які, на жаль, є малодосліджені та залишаються невідомими.

Традиційні погляди на фізичне виховання у школі усталилися завдяки діяльності видатних педагогів С.Русової, А.Макаренка, В.Сухомлинського та інших [3, 143–145]. Велике значення фізичному вихованню надавалося в Одеському відділі Російського товариства охорони народного здоров'я, де працював О.Андрієвський [4, 426].

В Одесі у 1900 р. відбулося перше засідання Одеського відділу Російського товариства охорони народного здоров'я, де зібралися вчителі шкіл, викладачі вищих навчальних закладів, громадяни Одещини та співробітники різних навчальних установ. Необхідно зазначити, що тоді Одеський відділ великого значення приділив секційним обговоренням, що стосувалися шкільної програми, проведення виховних годин, і найголовнішим було обговорення питання про фізичне виховання в школі, про місцеві ігрові дитячі майданчики, дотримання санітарно-гігієнічних вимог у притулках. По закінченню зачитували літні звіти одеситів про фізичне виховання у школах і вищих навчальних закладах [5, 1–15].

Система фізичного виховання і навчання освіти сформована Одеським відділом Російського товариства охорони народного здоров'я і проаналізована О. Андрієвським у фундаментальній праці «Какие меры необходимы къ поднятию физического воспитания въ средней школе?» (1901) У книзі викладено положення про фізичне, трудове і моральне виховання дітей шкільного віку, що сприяє розвитку пізнавальним здібностям, формуванню позитивних рис характеру, волі,

товариськості. Фізичне виховання за О.Андрієвським – це набуття санітарно-гігієнічних навичок, покращення розвитку рухових умінь і навичок, зміцнення здоров'я, загартовування і покращення стану організму [1, 113–145].

Вивчення науково–педагогічної спадщини О.Андрієвського переконує, що педагог вивчив і творчо осмислив величезний пласт знань про фізичне виховання дитини, про стан здоров'я, значення раціональної організації навчального процесу, основи правильного харчування, санітарні вимоги до одягу і домашнього житла, обладнання школи, спортивних залів та ігрових майданчиків. О.Андрієвський визначає цінність фізичної культури, починаючи з раннього дитинства. Крім того, він запропонував і розробив теорію фізичного виховання, організаційно-методичні вказівки щодо фізичного виховання, засобів і методів фізичного виховання дітей, змісту і структури фізичного виховання як навчального предмета, а головне, життєві функції медицини. Засобами збереження і зміцнення здоров'я дитини О.Андрієвський вважав обов'язкові фізичні вправи, оздоровчі ігри, у літній і весняний періоди вправи з бігу босоніж, перебування дітей частіше на сонці і свіжому повітрі. Педагог обґрунтовував свої рекомендації на основі власного досвіду роботи у навчальних закладах, а також урахував власні спостереження за станом здоров'я дітей, їх ростом, фізіологічними особливостями. О.Андрієвський розробив спеціальні рекомендації щодо фізичного виховання дітей. Так, на нашу думку, особливою заслугою видатного талановитого педагога є наукова розробка обґрунтування практичних порад щодо фізичного виховання, як одного із головних цінностей фізичної культури:

1. У перший клас на навчання мають приходити діти, що досягли певних вікових категорій. Крім того, обов'язково необхідно пройти медичний огляд, за результатами якого лікар у письмовому вигляді дає відповідь, чи здатна дитина займатися фізичним вихованням у школі.

2. Необхідно приділяти велику увагу дітям, які навчаються у молодших класах, до того ж кожного місяця лікар повинен провести лекцію для дітей про стан росту, розвиток головного мозку, мовного мислення, статевого розвитку.

3. У зв'язку із великим навантаженням необхідно скоротити робочий день для вчителів і дітей.

4. Зменшити на тиждень кількість занять з математики, читання, української мови додати малювання, для розвитку в дітей уваги, мислення і пам'яті, фізичне виховання, щоб діти були цілком здорові й енергійні.

5. Для дітей, які відстають у навчанні і нездатні наздогнати своїх однолітків, проводити окремо заняття з легшим навантаженням [1, 113–145].

Як бачимо, для О.Андрієвського головним предметом у школі було фізичне виховання, хоча не можна сказати, що він байдуже ставився до інших предметів. На його думку, фізичне виховання сприяє загальному розвитку людини, покращує здоров'я, надає позитивної енергії, удосконалює фізичну і психологічну підготовленість до активного життя і діяльності. О.Андрієвський, указував на необхідність розвитку в дітей таких рис, як: рішучість і обережність, товариськість, відвага, толерантність, швидкість, чесність, динамічність, сила волі [1, 113–145].

О.Андрієвський першим відзначив цінності фізичного виховання: він описував потреби фізичного виховання, життєво-потрібні навички, значення фізичних вправ, правильний розвиток кістково-м'язового апарату, тренування внутрішніх органів і зміцнення нервової системи. Міністерство народної освіти користувалося порадами О.Андрієвського щодо фізичного виховання і пропонувало у школах, ліцеях і різних навчальних закладах працювати за рекомендаціями педагога. Звичайно, Міністерству народної освіти було дуже важко втілювати в життя нові поради і заходи. Однак, незважаючи на всі складнощі, було розроблено план роботи школи, розроблялася програма фізичного виховання молоді для початкової школи і ліцеїв. Варто наголосити, що О.Андрієвський брав найактивнішу участь у вирішенні питань про обов'язкове фізичне виховання дітей.

Він акцентує на необхідність та важливості обов'язкового фізичного виховання дітей: «если бы было признано, что эту задачу нельзя разрешить без сокращения учебных программъ, то я нахожу такое сокращение меньшим зломъ,

чемь пренебрежение физической стороной воспитания, темь более, что въ действующихъ ныне программахъ найдется не мало второстепенныхъ вопросовъ, которыми можно пожертвовать ради сохранения здоровья учащихся безъ ущерба для главной цели достижения известной степени умственной зрелости и усвоения основныхъ сведений по преподаваемымъ наукамъ» [1, 113–145].

Знаючи про недостатню фахову підготовку учителів фізичного виховання, з метою покращення фізичного розвитку учнів початкових шкіл, за ініціативою педагога О.Андрієвського вперше була створена програма основ викладання фізичного виховання в навчальних закладах. Програма, зміст і завдання фізичного виховання дітей шкільного віку за О.Андрієвським були такі:

На першому етапі потрібно було, насамперед, дати дитині життєво-потрібні навички у спритності, витривалості організму, тренування органів кістково-м'язової та нервової системи, навчити дитину основним необхідним рухам: правильно бігати, стрибати, метати, виконувати рухи різними органами тіла.

На другому етапі використовувалися вправи з більш високими фізичними навантаженнями і труднощами. Учитель фізичного виховання має навчити дітей наполегливості й умінню долати труднощі за різних фізичних навантажень. У школі лікарі перевіряють вагу тіла і стан здоров'я дітей. Медичний огляд має проходити обов'язково двічі на рік. Ці вправи і пропозиції рекомендувалися для дітей – 12 – 15 років.

Третій етап фізичного виховання. Учитель фізичного виховання займався разом із дітьми, навчав їх оволодівати складними руховими завданнями, які використовують в іграх стрибках, метаннях і в трудовій діяльності. Цей етап призначений для дітей старшого віку – 15-17 років [1, 113–145].

О.Андрієвський докладав значних зусиль для залучення вчителів до проведення правильних занять фізичною культурою. Значну увагу у своїй праці О.Андрієвський приділяв вивченню і вдосконаленню фізичних вправ, умінь та навичок.

О.Андрієвський великого значення надавав роботі з батьками учнів, залучав їх до здорового активного життя, складовими якого були харчування, фізична

зарядка, спортивні ігри. Батьки повинні виходити разом із дітьми на ранкову прогулянку до парку, після уроків-плавання в басейні, і особливо важливо забезпечити здоровий міцний сон дитини. Зазначимо, що активна участь молодого покоління у різноманітних заходах створює вільний простір для їх особистісної ініціативи, творчості, формує соціально-комунікативні вміння і навички [1, 113–145].

Основною організаційною формою фізичного виховання є урок, що відповідає навчальній програмі, забезпечує повний обсяг фізичних знань, умінь і навичок. Не менш важливим засобом фізичного виховання є позаурочні форми: фізкультурні групи, гуртки і секції. Важливими формами фізичного виховання дітей є заняття в спортивних залах, клубах, школах, де й займаються спортивними фізичними вправами [1, 113–145].

Питання і положення, які О.Андрієвський сформулював і старанно пояснював у своїх доповідях, на педрадах учителі використовували у практичній діяльності. У процесі фізичного виховання О.Андрієвський виділив такі аспекти:

- 1) Увести посаду шкільного лікаря. Лікар обов'язково допомагає директорові школи спостерігати на уроках за фізичним та розумовим здоров'ям дітей. Шкільного лікаря вводять до штату педагогічного колективу, він має забезпечувати дисципліну і підпорядковуватися директорові школи. Щотижня разом із класними керівниками він перевіряє санітарний стан. А найголовніше для педагога, щоб лікар слідкував за здоров'ям молодого покоління і надавав поради щодо правильного харчування, відпочинку на свіжому повітрі, уживання вітамінів, обстеження навантаження організму. Поступово мета О.Андрієвського здійснювалася. У школах виділили вакансію для шкільного лікаря, обладнали кабінет для медичного огляду, зручний для дітей і педагогів, надали всі необхідні медикаменти, інструменти й апаратуру. Лікар проводив бесіди з учителями про здоровий спосіб життя, дотримання шкільної гігієни, про необхідність провітрювання навчальних класів, спортивних залів, бібліотеки, їдальні, про ігрові майданчики.

2) Розділити учнів за класами відповідно розумових здібностей. Упродовж навчального року в початкових класах збільшити кількість годин фізичного виховання для того, щоб діти були підготовлені до старших класів, зокрема, до складнішого фізичного навантаження.

3) Скоротити навантаження для учня в середній школі на день так, щоб не перевищувати 3 години у перших двох класах, у наступних класах не більше 4 годин.

4) При тривалості уроку від $\frac{3}{4}$ годин до 1 години, збільшити перерву між уроками, щоб вона була не менше 15 хвилин, а перед останнім уроком 30 хвилин, щоб діти перед тим, як іти додому, відпочили.

5) Організовувати під керівництвом досвідчених осіб, фізичні вправи, ігри в школі, періодично влаштовувати прогулянки місцевим парком. З учнями цим займалися учителі фізичного виховання, культорганізатори, історики.

6). О. Андрієвський намагався скасувати перевідні екзамени, змінити зміст екзаменів, за можливості, зменшити навантаження учнів на цілий навчальний рік.

7) Виділити окремі особливі приміщення, аудиторії для самостійних занять у позаурочний час. Діти з малозабезпечених сімей не мали вдома власної кімнати, де могли б займатися після школи домашніми завданнями. У деяких сім'ях кімнати не відповідали гігієнічним вимогам: не було достатнього світла, тепла, повітря, простору. О. Андрієвський розумів батьків, які не мали можливості створити своїм дітям гарні умови для навчання. Він завжди йшов на допомогу, був людиною чуйною, ділився порадами. Відповідно до розробленого річного плану щоденно з дітьми у школі залишався вчитель, який навчав дітей читати, писати, малювати, а в певні години діти грали в ігри і вивчали музичні вправи, займатися ручною працею, яка, на думку О. Андрієвського, є доцільною в школі.

8) Педагог прагнув, щоб учні отримували у школі сніданки, обіди, за можливості, теплі. Він вимагав відвести для цього спеціальні приміщення – їдальні, буфети. Наголошує на користі таких заходів, як надання учням сніданків, обідів у школі.

9) З метою розвитку розуміння вимог гігієни педагог запропонував увести короткий елементарний курс анатомії, фізіології та гігієни. На уроках має бути створена комфортна безпечна атмосфера.

10) За досягнення успіхів у навчанні з фізичного виховання у школі виділити перші місця в класі та нагородити грошовими преміями учнів, а з письма за найкращі охайні зошити виставити гарні оцінки та оголосити прізвища учнів на засіданні педагогічної ради і батьківських зборах.

11) О. Андрієвський прагнув знищити репетиторство в позаурочний час, надавати можливості більше дітям відпочивати. Заради здоров'я дітей молодшого віку необхідно рішуче знищити конкурсні випробування при зарахуванні дітей у середні школи.

12) Для дітей із слабким розумовим розвитком створювати окремі особливі школи з нескладною програмою, із заниженими навчальними вимогами і з особливим пильним медичним наглядом [1, 113–145].

Одне з найвагоміших місць серед засобів фізичного виховання посідали фізичні вправи з використанням різних предметів, заняття гімнастикою, лекції, легка атлетика, ігри з класами в групах, практикування занять у природних умовах, біг на сто метрів, стрибки у висоту і довжину, загартовування упродовж уроку кліматичними погодними умовами, плавання в басейні, річці, озері, морі та змагання з класами. Фізичні вправи та ігри в школах є одним із важливих заходів розвитку фізичного виховання і мають бути різноманітні. Фізичні вправи повинні організовуватися в кожній окремій школі за власним планом.

Педагог О. Андрієвський доклав значних зусиль для того, щоб розробити програму, план і завдання уроків фізичного виховання. Упродовж усього навчального року за порадами О. Андрієвського вчителі навчали дітей фізичного виховання, дотримувалися вимог розробленого плану на навчальний рік. Незважаючи на складні педагогічні умови, усе життя він старанно, наполегливо і відповідально намагався покращити викладання фізичного виховання, завжди з розумінням ставився до вчителів, допомагав порадами, підтримував дружні стосунки з учителями і оточуючими. Упродовж свого життя був підпорядкований

Міністерству науки і освіти, де займався розробкою методики фізичного виховання в початковій школі. Наполеглива праця О. Андрієвського у ХІХ столітті набула позитивних результатів на засіданнях педагогічних колективів, де обговорювалися питання покращення уроків фізичного виховання у школах.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що О. Андрієвський увійшов в історію як видатний педагог, історик, громадський діяч, один із засновників системи фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвський А. А. «Какие меры необходимы кь поднятию физического воспитания вь средней школе?» // Отчеть Одесского отдела русскаго общества охранения народного здравия за 1901 – 1902. С. 113–145. Одесса 1902.
2. Бамбуркін О. П., Гасман М. І., Георгіца П. І. Фізичне виховання в сільській школі // Рідна школа 1994. – №9. – С. 38–39.
3. Коваленко Є. І., Пінчук І. М., Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової. Ніжин, 1998 р. – С. 210.
4. Макаренко А. С. Воспитание культурных навыков / Сочинение в 4 т. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958. – С. 426.
5. Отчеть Одесского отдела русскаго общества охранения народного здравия за 1899 – 1900 г. – Одесса, 1901. С. 15
6. Сухомлинський В. О. Піклування про здоров'я молодого покоління, фізичне виховання // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Радянська школа, 1980. – т. 1. – С. 192-194.